

НОКСОЛОГІЧНИЙ ТА ЕКОЛОГО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПІДХОДИ ЯК МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ БЕЗПЕКООРІЄНТОВАНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В УМОВАХ РИЗИКІВ

У статті порушена проблема професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації безпекоорієнтованого середовища в умовах ризиків. Сьогодні загострюються питання забезпечення безпечних і комфортних умов для навчання, виховання і всебічного розвитку дітей молодшого шкільного віку та збереження їхнього фізичного, психічного, соціального і духовного здоров'я в процесі освітньої діяльності. Метою статті є ґрунтовний аналіз ноксологічного та еколого-психологічного підходів як методологічних засад підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації безпекоорієнтованого освітнього середовища в умовах ризиків. У статті досліджено стан наукової розробки проблеми, розкрито низку питань, що були порушені вітчизняними науковцями в контексті безпеки людини. Визначено, що безпека передбачає відсутність будь-якої загрози та є мірою захищеності середовища, в якому існує людина, її честі, гідності, загальнолюдських цінностей, соціальних груп, держави і суспільства в цілому та охоплює всі сфери життєдіяльності людини. Наголошено, що особливої актуальності зазначена проблема набуває в освітній галузі, оскільки сучасні виклики в освіті, зокрема, інформатизація суспільства, євроінтеграція, реформа Нової української школи, дистанційна освіта, воєнна агресія росії на території України тощо, зумовлюють ризики, загрози та небезпеки для всіх учасників освітнього процесу. Значне занепокоєння викликає безпека та стан фізичного, психічного, соціального і духовного здоров'я дітей молодшого шкільного віку, оскільки в цьому віці психічна сфера дитини ще вкрай не стійка та вразлива. Зазначено, що розв'язання окреслених завдань цілком залежить від готовності вчителя початкової школи до організації безпекоорієнтованого освітнього середовища в умовах ризиків. Задля вирішення поставлених завдань було використано такі методи наукового пізнання, як: аналіз психолого-педагогічних досліджень для визначення поняття «безпека людини»; синтез та узагальнення для визначення актуальності проблеми підготовки майбутніх

учителів до організації безпекоорієнтованого освітнього середовища в умовах сьогодення з урахуванням сучасних ризиків; порівняння, що дало змогу окреслити особливості та розкрити значення застосування ноксологічного та еколого-психологічного підходів як методологічних засад підготовки майбутніх учителів початкової до організації безпекоорієнтованого освітнього середовища в умовах ризиків. Доведено необхідність застосування ноксологічного та еколого-психологічного підходів для організації безпечного освітнього середовища та формування в учасників освітнього процесу безпекового мислення, що лежить в основі формування життєвих і професійних компетентностей; формування в учасників освітнього процесу навичок виявлення існуючих ризиків і застосування заходів, що допомагають протидіяти небезпекам і загрозам.

Ключові слова: безпека людини, безпекоорієнтоване освітнє середовище, професійна підготовка, початкова школа, майбутній учитель, ноксологічний підхід, еколого-психологічний підхід, освітні ризики.

Naumenko N. V. Noxological and ecological-psychological approaches as methodological foundations for training future primary school teachers to organize a safety-oriented educational environment in a risky environment. The article raises the problem of professional training of future primary school teachers to organize a safety-oriented environment in the face of risks. In today's conditions, the issues of ensuring safe and comfortable conditions for the education, upbringing and comprehensive development of primary school children and the preservation of their physical, mental, social and spiritual health in the process of educational activities are becoming more acute. The purpose of the article is to provide a thorough analysis of the noxological and ecological-psychological approaches as methodological foundations for training future primary school teachers to organize a safety-oriented educational environment in a risky environment. The article examines the state of scientific development of the problem, reveals a number of issues raised by domestic scientists in the context of human security. It is determined that security implies the absence of any threat and is a measure of the security of the environment in which a person exists, his or her honor, dignity, universal values, social groups, the State and society as a whole, and covers all spheres of human life. It is emphasized that this problem is of particular relevance in the educational sector, because modern challenges in education, in particular, informatization of society, European integration, the New Ukrainian School reform, distance education, Russia's military aggression on the territory of Ukraine, etc. cause risks, threats and dangers for all participants in the educational process. The safety and the state of physical, mental, social and spiritual health of primary school children are of great concern, since at this age the child's mental sphere is still extremely unstable and vulnerable. It is noted that the solution of these tasks depends entirely on the readiness of the primary school teacher to organize a safety-oriented educational environment in the face of risks. To solve the tasks, the following methods of scientific knowledge were used: analysis of psychological and pedagogical research to define the concept of "human security";

synthesis and generalization to determine the relevance of the problem of preparing future teachers for the organization of a safety-oriented educational environment in today's conditions, taking into account modern risks; comparison, which made it possible to outline the features and reveal the importance of applying noxological and ecological-psychological approaches as methodological foundations for the preparation of future teachers. The necessity of applying noxological, and ecological-psychological approaches to organize a safe educational environment and to form in the participants of the educational process a safe mindset that underlies the formation of life and professional competencies; the formation of skills in the participants of the educational process to identify existing risks and apply measures to help counteract dangers and threats is proved.

Keywords: *human safety, safety-oriented educational environment, professional training, primary school, future teacher, noxological approach, ecological and psychological approach, educational risks.*

Вступ. Людина, як соціальна істота та елемент глобальної системи, знаходиться в постійній взаємодії з середовищем свого існування, яке, за рахунок різного роду факторів, чинить як позитивний, так і негативний вплив на її розвиток та визначає особливості її життєдіяльності. Протягом всього життя людині доводиться долати небезпеки, що можуть загрожувати її життю та здоров'ю, знижувати їх якість та негативно позначатися на життєвому добробуті. Тож, питання безпеки є актуальними на всіх етапах суспільного розвитку. Безпека визначається як «стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства, організації, підприємства від потенційно і реально існуючих загроз або відсутність таких загроз»; «стан складної системи, коли дія зовнішніх і внутрішніх чинників не призводить до погіршення чи неможливості її функціонування і розвитку» (Liashenko, 2015). Зауважимо, що безпека передбачає відсутність будь-якої загрози та є мірою захищеності середовища, в якому існує людина, її честі, гідності, загальнолюдських цінностей, соціальних груп, держави і суспільства в цілому (Liashenko, 2015).

Сьогодення характеризується суттєвими трансформаціями в усіх сферах суспільного життя, тому увага до питання безпеки людини вкрай значна. Відбулася зміна уявлень про безпеку, що спричинило переосмислення місця

безпеки в ієрархічній структурі цінностей і потреб людини. Конституція України визначає людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю в Україні. Основним змістом і спрямованістю діяльності держави є гарантії забезпечення прав і свобод людини, за що несе відповідальність перед нею.

Установлено, що порушена нами проблема організації безпекоорієнтованого освітнього середовища є предметом вивчення вітчизняних і зарубіжних дослідників. Серед питань, що вже розглядалися в наукових дослідженнях учених, варто виділити такі, як: безпека людини як головний об'єкт національної безпеки України (В. Тихий); питання підготовки майбутніх учителів з формування культури безпеки людини та її безпечної поведінки; збереження життя і здоров'я людини в умовах сучасних ризиків (М. Астахова, Ю. Бойчук, Р. Васильєва, С. Гвозд'ї та ін.); роль учителя початкової школи в організації фізичного і психологічно безпечного освітнього середовища (О. Боровець); ергономічні умови створення безпечного освітнього середовища початкової школи (Є. Починок, І. Петренко та ін.); психологічно безпечне освітнє середовище, як основа протидії насильству серед дітей (В. Горленко, Н. Сосновенко); формування психологічно безпечного освітньо-наукового середовища в закладі вищої освіти (Г. Мешко, О. Мешко); питання стратегії управління ризиками виникнення надзвичайних ситуацій (В. Єлісеєв, О. Бондаренко, О. Ковальов); державне регулювання освіти з безпеки у Республіці Польща (Л. Коженювські, Є. Литвиновський, Л. Віннікова); формування готовності майбутніх учителів до проектування та реалізації безпечного освітнього середовища молодших школярів в умовах воєнного стану (Н. Беляєва) тощо.

Мета статті – проаналізувати ноксологічний та еколого-психологічний підходи як методологічні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації безпекоорієнтованого освітнього середовища в умовах ризиків.

Методи дослідження. Для реалізації мети дослідження у роботі використані загальнонаукові методи – аналіз, синтез, узагальнення, порівняння, що дало змогу окреслити ступінь дослідження проблеми, визначити її актуальність в умовах сьогодення з урахуванням сучасних ризиків; визначити особливості та значення застосування нокологічного та еколого-психологічного підходів як методологічних засад підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації безпекоорієнтованого освітнього середовища в умовах ризиків.

Результати. Реформування системи освіти визначає завдання для початкової школи, що має сприяти всебічному розвитку особистості дитини, розкриттю її здібностей і талантів, формуванню життєвих компетентностей, які забезпечать готовність учнів до подальшого навчання та якісного існування в мінливому суспільстві. Концепцією «Нова українська школа» передбачено створення у закладі освіти освітнього середовища, в якому забезпечуються потреби і запити учнів, впроваджуються різні види діяльності на засадах партнерства, взаємодопомоги і підтримки, створюються комфортні та безпечні умови для вільного розвитку особистісного потенціалу дитини; збереження і зміцнення фізичного, психічного, соціального і духовного здоров'я учасників освітнього процесу; унеможлиблюються будь-які прояви фізичного та психологічного насильства, дискримінації, приниження честі і гідності, заподіяння учасникам освітнього процесу фізичної і моральної шкоди (Каб. Ministriv Ukrainy, 2016).

Зазначені вектори зумовлюють необхідність підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації безпекоорієнтованого освітнього середовища в умовах ризиків. Моделювання методичних систем підготовки вчителів початкової школи до зазначеної діяльності потребує пошуку та оновлення наукових психолого-педагогічних підходів, що сприятимуть підвищенню якості професійної підготовки майбутніх учителів, а обґрунтування їх методологічних засад дозволить спроектувати модель професійної підготовки

майбутніх учителів початкової школи до організації безпекоорієнтованого освітнього середовища в умовах ризиків.

З урахуванням особливостей і специфіки створення безпекоорієнтованого освітнього середовища в умовах початкової школи вважаємо доцільним обґрунтування ноксологічного, ергономічного та еколого-психологічного підходів до професійної підготовки майбутніх учителів.

Ноксологічний підхід як методологічна засада професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації безпекоорієнтованого освітнього середовища в умовах ризиків ґрунтується на розумінні принципів ноксології. Ноксологія як наука вивчає походження, перебіг та вплив різного роду небезпек, що виникають у матеріальному світі; взаємини живих об'єктів з навколишнім середовищем, що негативно впливають на якість існування людини, її життя і здоров'я та порушують баланс навколишнього середовища. Зазначене підкреслює, що ноксологія не тільки вивчає небезпеки, але й є основою для формування культури безпеки людини.

Діяльність держави згідно нормативно-правових документів про охорону здоров'я людини спрямована на забезпечення єдиних сприятливих для життя і здоров'я санітарно-гігієнічних умов; забезпечення належних і безпечних умов праці та здобуття освіти з урахуванням принципів ноксології: принцип існування зовнішніх негативних впливів на людину та навколишнє середовище; принцип визнання людини, її здоров'я та безпеки найвищими соціальними цінностями, що розкриває значення природи для існування людини (Evhrafova, Velychko & Volodchenko, 2021).

Повсякденне життя людини супроводжується ризиками різного характеру, тому їх виокремлення та усвідомлення є нагальною потребою людства, що, в свою чергу, передбачає формування умінь реагувати на них і відповідно діяти в конкретних ситуаціях. Освітня сфера, як й інші сфери життєдіяльності людини, щоденно зіштовхується з ризиками, що викликані дією різного роду факторів, серед іншого це реформа Нової української школи, інтернаціоналізація освіти,

інформатизація суспільства, інтеграційні процеси, воєнні конфлікти тощо. Тому в процесі професійної підготовки вчителів початкової школи до організації безпекоорієнтованого освітнього середовища в умовах ризиків важливо враховувати ноксологічний підхід, спираючись на принципи ноксологізації, що передбачає формування у суб'єктів освітньої діяльності ноксологічного світогляду, культури безпеки та ризик-орієнтованого мислення, тому як створення безпекоорієнтованого освітнього середовища є пріоритетним завданням у вирішенні проблеми збереження життя і здоров'я людини.

Серед завдань сучасної освіти на всіх рівнях є формування нового ноксологічного типу мислення, в основі якого є усвідомлення значення безпечного існування в умовах мінливого світу; формування соціальної відповідальності за власне життя, здоров'я та безпеку, а також оточення. Для реалізації зазначених завдань виникає необхідність у процесі практичної діяльності формування в учасників освітнього процесу на всіх освітніх рівнях вмінь виявлення та ідентифікації небезпек, ризиків і загроз із подальшим використанням засобів для їх подолання через навчання.

Молодший шкільний вік є найбільш уразливим щодо впливів навколишнього середовища. Тому завдання вчителя початкової школи полягає у: забезпеченні безпечних умов для навчання, виховання і розвитку особистості дитини з довгостроковою перспективою; формуванні культури безпеки в учнів; організації освітнього середовища на засадах взаємопідтримки, взаємоповаги та довіри; запобіганні травмуванню дітей з урахуванням їхніх психофізіологічних особливостей; організації консультативно-просвітницької діяльності серед учасників освітнього процесу; створенні ергономічного предметного освітнього простору; запобіганні проявам будь-яких видів насильства; формуванні дбайливого ставлення до оточення; пропагуванні здорового способу життя тощо.

Слушною є думка Є. Литвиновського з питань проектування освітньої діяльності навчально-методичних установ, який проаналізував Національний проєкт освіти з безпеки. Науковець зазначив, що реалізація проєкту має

відбуватися на теоретико-методологічному, директивному, організаційному і технологічному рівнях. З цією метою на теоретико-методологічному рівні виявляється необхідним створити освітнє середовище з урахуванням принципів ноксології за для формування в учасників освітнього процесу безпекового мислення, що, на думку вченого, є основою формування життєвих і професійних компетентностей; урахуванням принципів гуманізації освіти та впровадження їх сутності в зміст навчання; урахуванням ризико-орієнтованого підходу, в основі якого лежить формування навичок виявлення існуючих ризиків і застосування заходів, що допомагають протидіяти небезпекам і загрозам.

На директивному, організаційному і технологічному рівнях важливою є розробка нормативно-правових документів, що мають регулювати діяльність освітніх установ на всіх рівнях та сприяють створенню єдиної системи управління закладами освіти за для формування ноксологічної компетентності в учасників освітнього процесу на принципах наступності і послідовності (Lytvynovskyi, Behun, Heldash, 2016).

Підтримуючи думку Є. Литвиновського, зазначимо, що організація діяльності закладів освіти на засадах ноксології сприяє усвідомленню значення навчання з питань безпеки, підкреслюючи важливість цієї проблеми для формування культури безпеки в різних сферах життєдіяльності людини. Тому впровадження практичних заходів безпеки як в повсякденному житті, так і в освітній галузі надасть можливість підвищити рівень відповідальності індивіда за власну та колективну безпеку.

Для побудови моделі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації безпекоорієнтованого освітнього середовища в умовах ризиків важливим є також урахування еколого-психологічного підходу, що окреслює взаємодію людини з навколишнім середовищем в системі «людина – середовище». Серед учених, які досліджували таку взаємодію, варто виділити Ю. Бойчука, І. Габа, О. Верніка, О. Кривонос, О. Мироненко, Т. Ткача, В. Скребець, І. Шлімакову, І. Щербак та ін. Одним із напрямів, що вивчає

екопсихологія є психологія середовища, предметом вивчення якої є взаємозв'язок психіки людини з її поведінкою в умовах змінних середовищ, як-от: просторове, інформаційне, родинне та освітнє. Однією з визначальних характеристик будь-якого середовища є його нестабільність, що зумовлює особливості кожного з них та визначає характерні для кожного риси в умовах соціально-економічних відносин.

В. Скребець зазначає, що екологічна психологія вивчає особливості психологічних впливів природного, штучного і соціального середовища на свідомість людини як індивідуальну, так і суспільну (Skrebets, 1998). Реалізація еколого-психологічного підходу відбувається через усвідомлення людиною свого ставлення до навколишнього середовища. Характер і поведінку людини визначають спадковість, соціальне і природне середовище, діяльність і рівень культури. Відповідно, взаємодія зазначених факторів із індивідуальними психофізіологічними, інтелектуальними та духовними особливостями та можливостями людини може як сприяти її розвитку, так і чинити шкоду (Tkach, 2003).

Людина, як зазначає екопсихологія, розвивається в трьох вимірах – в собі, в оточуючих людях і навколишньому середовищі. Особистісного розвитку людина набуває через сформованість світогляду та систему цінностей, мотивів, що дозволяють адекватно сприймати оточуючу дійсність. Розвиток в оточуючих людях і навколишньому середовищі особистості відбувається через форми, способи взаємодії, норми та правила поведінки, що визначають розвиток суспільства на конкретному історичному етапі. Через це, особистість виявляється мікросистемою, що самоорганізується, в екологічному поєднанні з макросистемою навколишньої дійсності (Tkach, 2003).

Освітнє середовище під кутом розгляду еколого-психологічного підходу чинить найбільший опосередкований вплив на особистість через спеціально створені умови предметного простору та є пріоритетною формою її розвитку. Освітній простір поєднує в собі інформаційне, виховне та соціокультурне

середовища. В інформаційному середовищі відбувається обмін знаннями, вміннями та досвідом; виховне середовище визначається системою загальнолюдських цінностей та орієнтирів; соціокультурне середовище має здатність змінюватися відповідно до самовиявлення особистості (Tkach, 2003).

О. Вернік екопсихологічний підхід описував у контексті дослідження благополуччя особистості, розглядаючи останнє з двох позицій – як стан задоволеності або незадоволеності життям та позитивне психологічне функціонування і розвиток (Vernik, 2019). Цінним є опис моделі благополуччя, поданою О. Верніком, та яка характеризує благополуччя людини як баланс між ресурсним потенціалом особистості та викликами, з якими вона стикається.

Дана модель особистісні ресурси та виклики пояснює з точки зору психологічного, соціального та фізичного аспектів, при чому виклики аналізуються з позиції їх походження в межах середовища, в свою чергу, ресурси пов'язуються з соціальною поведінкою людини, її професійною діяльністю, способами життя, переживання особистих ситуацій і стресу (Vernik, 2019).

З позиції екопсихології, внутрішній світ людини формується під дією внутрішніх і зовнішніх психологічних чинників, що сприяють усвідомленню людиною навколишньої дійсності, та визначається як екологічна свідомість, що включає екологічний світогляд, екологічні знання, екологічні цінності й екопсихологічні диспозиції. Це дає можливість індивіду не тільки розуміти навколишнє середовище, але й самого себе в ньому через мотиви, цінності, переконання і поведінку (Shlimakova, 2020).

Важливим аспектом професійної підготовки майбутнього вчителя до організації безпекоорієнтованого середовища в умовах ризиків з позицій еколого-психологічного підходу є еколого-валеологічна діяльність учителя, в основі якої лежить екологобезпечна і здоров'язберезувальна поведінка особистості. Екологобезпечна поведінка характеризується спрямованістю особистості на збереження навколишнього середовища, дотримання правил і

норм співіснування людини та природи, поліпшення екологічного стану об'єктів природи.

В основі здоров'язбережувальної поведінки є збереження та зміцнення власного здоров'я та здоров'я оточуючих людей, дотримання здорового способу життя, правил раціонального харчування, проведення самодіагностуючих і самооздоровлюючих заходів у змінних умовах екологічного стану навколишнього середовища (Voichuk, 2008).

Обговорення. Підтверджено, що застосування екологічного підходу в професійній підготовці майбутніх учителів початкової школи до організації безпекоорієнтованого освітнього середовища передбачає виявлення, аналіз, оцінку та мінімізацію впливу освітніх ризиків і небезпек, що можуть нести загрозу безпечній освітній діяльності суб'єктам освітньої діяльності, через пояснення можливих негативних впливів і їх шкоду для життя та здоров'я. Еколого-психологічний підхід зумовлений тісним зв'язком людини з навколишнім середовищем.

Згідно з еколого-психологічним підходом професійна підготовка майбутнього вчителя початкової школи до організації безпекоорієнтованого освітнього середовища в умовах ризиків спрямована на створення оптимальних умов для самореалізації та розвитку творчих здібностей особистості, організовуючи діяльність таким чином, щоб учні були активними у пізнанні, комунікації, праці на засадах рівноправ'я, партнерства, довіри, підтримки і благополуччя, що унеможлиблює негативний вплив оточення в процесі переживання дитиною особистих ситуацій і стресу, та спрямованих на збереження фізичного, соціального, психічного і духовного здоров'я учасників освітнього процесу.

Висновки. Таким чином, проведене дослідження дозволяє зробити наступні висновки: на сучасному етапі розвитку суспільства проблема професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи до організації безпекоорієнтованого освітнього середовища в умовах ризиків стає вкрай

актуальною науково-практичною проблемою; вітчизняними та зарубіжними вченими активно досліджуються різні аспекти безпеки відповідно до сфер життєдіяльності людини. Особливого значення набувають питання безпеки в освітній галузі, що обумовлено швидкими трансформаціями в соціокультурному та економічно-політичному житті суспільства та їхніми впливами на становлення і розвиток особистості. Ноксологічний і еколого-психологічний підходи як методологічні засади професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи до організації безпекоорієнтованого освітнього середовища в умовах ризиків дозволяють зосередити увагу на питаннях безпеки та здоров'язбереженні учасників освітнього процесу, сприяти формуванню у них вмій визначати ризики та адекватно на них реагувати без шкоди для власного життя та здоров'я і благополуччя оточення.

ЛІТЕРАТУРА:

- Евграфова Н., Величко Н., Володченко И. Ноксологія в хімічній освіті студентів медичних ВНЗ. *Науковий погляд у майбутнє*. 2020. Т. 3, № 17. С. 24. URL: <https://doi.org/10.30888/2415-7538.2020-17-03-012>
- Бойчук Ю. Д. Еколого-валеологічна культура майбутнього вчителя: теоретико-методичні аспекти : монографія. Суми : Унів. кн., 2008. 329 с.
- Вернік О. Екопсихологічний підхід до дослідження благополуччя особистості: середовищно-життєдіяльнісний контекст. *Актуальні проблеми психології*. 2019. Т. 7, вип. 47. С. 69–70. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/237410259.pdf#page=68>
- Кайдалова Л. Г., Дрожик Л. В. Інтерактивні технології у підготовці магістрів фармацевтичних та медичних спеціальностей. *Теорія та методика навчання та виховання*, 2018, № 44. С. 44-54.
- Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року : розпорядження Каб. Міністрів України від 14 груд. 2016 р. № 988-р. Інститут модернізації змісту освіти. URL: <https://imzo.gov.ua/osvita/nush/>
- Ляшенко О. М. Концептуалізація управління економічною безпекою підприємства : монографія. 2-ге вид., переробл. Київ : НІСД, 2015. 348 с.
- Скребець В. О. Екологічна психологія : навч. посіб. Київ : МАУП, 1998. С. 7.
- Теоретичні та організаційно-методичні засади проектування освітньої діяльності навчально-методичних установ цивільного захисту : монографія [Електронне мережеве видання] / Є. Ю. Литвиновський, В. В. Бегун, С. В. Гелдаш [та ін.]. Запоріжжя : Кругозір, 2016. 230 с.
- Ткач Т. В. Соціально-психологічний аналіз освітнього простору. *Актуальні проблеми психології*: зб. наук. пр. 2003. Т. 7, ч. 1. С. 409-415. URL: http://ecopsy.com.ua/data/zbirki/2003_01/sb01_64.pdf (с.2)

Шлімакова І. Інтерактивне еколого-психологічне середовище як чинник формування екологічної свідомості особистості. *Сучасні тренінгові технології для розвитку особистості: еко-тренінги* : зб. наук. пр. за матеріалами Всеукр. наук.-практ. конф., м. Умань, 14 трав. 2020 р. / за заг. ред. Т. Д. Перепелюк. Умань, 2020. С. 98–101. URL: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u279/zbirnik_14.05.2020.pdf

REFERENCES

- Evhrafova, N., Velychko, N. & Volodchenko, Y. (2021). Noksolohiia v khimichnii osviti studentiv medychnykh VNZ. [Noxology in the chemical education of medical students]. *Naukovyi pohliad u maibutnie*, 3(17-03), 23–26. URL: <https://doi.org/10.30888/2415-7538.2020-17-03-012> [in Ukrainian]
- Boichuk, Yu. D. (2008). Ekoloho-valeolohichna kultura maibutnoho vchytelia: teoretyko-metodychni aspekty [Ecological and valeological culture of the future teacher: theoretical and methodological aspects]: monohrafiia. Sumy : Univ. kn. 329 s. [in Ukrainian]
- Vernik, O. (2019). Ekopsykholohichnyi pidkhid do doslidzhennia blahopoluchchia osobystosti: seredovyshchno-zhyttiediiialnisnyi kontekst [Ecopsychological approach to the study of personality well-being: environmental and life context]. *Aktualni problemy psykholohii*. T. 7 (47). 69–70. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/237410259.pdf#page=68> [in Ukrainian]
- Kaidalova, L. H. & Drozhyk, L. V. (2018) Interaktyvni tekhnolohii u pidhotovtsi mahistriv farmatsevychnykh ta medychnykh spetsialnostei. [Interactive technologies in the training of masters of pharmaceutical and medical specialities]. *Teoriia ta metodyka navchannia ta vykhovannia*, № 44. S. 44-54. [in Ukrainian]
- Kontseptsiiia realizatsii derzhavnoi polityky u sferi reformuvannia zahalnoi serednoi osvity "Nova ukrainska shkola" na period do 2029 roku (2016) [The concept of implementation of the state policy in the field of reforming general secondary education "New Ukrainian School" for the period up to 2029]: rozporiadzhennia Kab. Ministriv Ukrainy vid 14 hrud. 2016 r. № 988-r. Instytut modernizatsii zmistu osvity. URL: <https://imzo.gov.ua/osvita/nush/> [in Ukrainian]
- Liashenko, O. M. (2015). Kontseptualizatsiia upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu pidpriemstva [Conceptualisation of enterprise economic security management]: monohrafiia. 2-he vyd., pererobl. Kyiv : NISD. 348 s. [in Ukrainian]
- Skrebets, V. O. (1998). Ekolohichna psykholohiia [Ecological psychology]: navch. posib. Kyiv : MAUP. P. 5. [in Ukrainian]
- Lytvynovskyi, Ye. Yu., Behun, V. V. & Heldash, S. V. (2016). Teoretychni ta orhanizatsiino-metodychni zasady proektuvannia osvitnoi diialnosti navchalno-metodychnykh ustanov tsyvilnoho zakhystu [Theoretical, organisational and methodological principles of designing educational activities of educational and methodological institutions of civil protection]: monohrafiia [Elektronne merezheve vydannia]. Zaporizhzhia : Kruhozir, 230 s. [in Ukrainian]
- Tkach, T. V. (2003). Sotsialno-psykholohichnyi analiz osvitnoho prostoru [Social and psychological analysis of the educational space]. *Aktualni problemy psykholohii*. T. 7 (1). 409–415. URL: http://ecopsy.com.ua/data/zbirki/2003_01/sb01_64.pdf [in Ukrainian]
- Shlimakova, I. (2020). Interaktyvne ekoloho-psykholohichne seredovyshe yak chynnyk formuvannia ekolohichnoi svidomosti osobystosti [Interactive ecological and psychological environment as a factor in the formation of environmental awareness of the individual]. *Suchasni treninhovi tekhnolohii dlia rozvytku osobystosti: eko-treninhy*. Uman. 98–101. URL: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u279/zbirnik_14.05.2020.pdf [in Ukrainian]

Інформація про автора:

Information about the author:

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, вул. Валентинівська, 2, Харків, Україна 61168
e-mail: nataliia.naumenko@hnpu.edu.ua

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Human Health, Rehabilitation and Special Psychology, H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, 2, Valentynivska Str, Kharkiv, Ukraine 61168
e-mail: nataliia.naumenko@hnpu.edu.ua

Цитуйте цю статтю як: Наumenко Н. В. Ноксологічний та еколого-психологічний підходи як методологічні засади підготовки вчителів початкової школи до організації безпекоорієнтованого освітнього середовища в умовах ризиків. *Теорія та методика навчання та виховання*. 2023. № 55. С. 162-175.

DOI:10.34142/23128046.2023.55.14

Дата надходження статті до редакції: 12.10.2023

Стаття прийнята до друку: 24.10.2023